

**QONUN IJODKORLIGI JARAYONIDA FUQAROLIK JAMIYATI
INSTITUTLARI ISHTIROKINING ASOSIY SHAKLLARI****Rahmatullayeva Elinora***Toshkent davlat yuridik universiteti, Davlat
boshqaruv huquqi yo'nalishi magistranti*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada qonun ijodkorligi jarayonida fuqarolik jamiyati institutlarining ishtirokiga oid nazariy va amaliy masalalar tahlil etiladi. Maqola doirasida fuqarolik jamiyatining normativ-huquqiy hujjatlar shakllantirilishidagi roli, uning asosiy shakllari — jamoatchilik muhokamasi, ekspertiza, parlament eshituvlari, petitsiyalar va elektron platformalar orqali ishtirok — ilmiy jihatdan o'rganiladi. O'zbekiston qonunchiligining amaldagi holati xorijiy tajriba bilan qiyoslab tahlil qilinadi, amaliy muammolar aniqlanadi hamda ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *qonun ijodkorligi, fuqarolik jamiyati, jamoatchilik muhokamasi, normativ-huquqiy hujjatlar ekspertizasi, parlament eshituvlari, elektron demokratiya, huquqiy davlat.*

Аннотация: *В данной статье анализируются теоретические и практические вопросы участия институтов гражданского общества в законотворческом процессе. В рамках статьи научно исследуется роль гражданского общества в формировании нормативно-правовых актов, его основные формы — общественное обсуждение, экспертиза, парламентские слушания, петиции и участие через электронные платформы. Проводится сравнительный анализ действующего законодательства Узбекистана с зарубежным опытом, выявляются практические проблемы и вырабатываются научно обоснованные рекомендации.*

Ключевые слова: *законотворчество, гражданское общество, общественное обсуждение, экспертиза нормативно-правовых актов, парламентские слушания, электронная демократия, правовое государство.*

Abstract: *This article analyzes theoretical and practical issues related to the participation of civil society institutions in the legislative process. The study examines the role of civil society in the formation of normative legal acts and its main forms — public discussion, expert review, parliamentary hearings, petitions, and participation through electronic platforms. A comparative analysis of the current legislation of Uzbekistan with foreign experience is conducted, practical problems are identified, and scientifically grounded recommendations are developed.*

Keywords: *law-making, civil society, public discussion, expert review of normative legal acts, parliamentary hearings, e-democracy, rule of law.*

1. KIRISH

Zamonaviy demokratik davlat qurish jarayonida qonun ijodkorligi sifatini ta'minlash eng muhim institutsional vazifalardan biriga aylangan. Qonunchilik nafaqat davlat hokimiyatining tashabbusi bilan, balki fuqarolik jamiyatining faol ishtiroki asosida shakllanganda u haqiqiy legitim xususiyat kasb etadi. Akademik hamjamiyatda bu masala hali-hanuz munozarali bo'lib, bir tomondan qonun ijodkorligida shaffoflik talab qilinsa, ikkinchi tomondan texnik murakkablik sababli ishtirokning sifati muammoligicha qolmoqda.

O'zbekiston Respublikasida 2017 yildan boshlab amalga oshirilayotgan tizimli islohotlar fuqarolik jamiyati institutlarining qonun ijodkorligidagi ishtirokini normativ jihatdan mustahkamlash borasida muhim qadamlar tashlandi. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi Qonuni, "Fuqarolik jamiyati institutlari bilan o'zaro hamkorlik to'g'risida"gi qonunchilik va "Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi Qonun qabul qilindi. Biroq amaliyotda ushbu normalar to'liq hayotga tatbiq etilmayotganligi bir qator tizimli kamchiliklarni keltirib chiqarmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi — qonun ijodkorligi jarayonida fuqarolik jamiyati institutlari ishtirokining asosiy shakllarini ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil etish, amaldagi huquqiy mexanizmlarni baholash, xorijiy tajribani qiyoslash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning vazifalari: qonun ijodkorligi bosqichlarini belgilash; fuqarolik jamiyati institutlari tushunchasi va turlarini aniqlash; ishtirok shakllarini tizimlashtirish; O'zbekiston qonunchiligini tahlil qilish; muammolarni aniqlash va xorijiy tajribani o'rganish.

2. QONUN IJODKORLIGI TUSHUNCHASI VA BOSQICHLARI

Qonun ijodkorligi (normativ huquqyaratuvchilik) — bu vakolatli davlat organlari tomonidan belgilangan tartibda normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqish, muhokama qilish, qabul qilish, rasmiylashtirish va kuchga kirishi bilan bog'liq davom etuvchi huquqiy jarayon. Ushbu ta'rif klassik doktrinaga asoslanib, ammo zamonaviy demokratik talablarni inobatga olgan holda kengaytirilishi lozim.

Qonun ijodkorligi quyidagi bosqichlarga bo'linadi: birinchi — qonun loyihasini ishlab chiqish va boshlash bosqichi (tashabbuskorlik); ikkinchi — loyihani ilmiy va amaliy ekspertizadan o'tkazish bosqichi; uchinchi — jamoatchilik muhokamasi bosqichi; to'rtinchi — parlament yoki vakolatli organ tomonidan ko'rib chiqish bosqichi; beshinchi — qabul qilish va rasmiylashtirish bosqichi; oltinchi — e'lon qilish va kuchga kirish bosqichi. Fuqarolik jamiyati institutlarining roli, asosan, ikkinchi, uchinchi va to'rtinchi bosqichlarda namoyon bo'ladi.

3. FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI: TUSHUNCHA VA TASNIF

Fuqarolik jamiyati institutlari deganda davlat va xususiy (tadbirkorlik) sektoridan tashqarida faoliyat yurituvchi, jamoatchilik manfaatlarini ifodalovchi tashkiliy-huquqiy shakldagi barqaror ijtimoiy birliklar tushuniladi. Keng ma'noda bu tushuncha faqat tashkilotlar majmuini emas, balki nodavlat institutlar, jamoatchilik kengashlari, professional uyushmalar, ilmiy muassasalar, ommaviy axborot vositalari va fuqarolarning faol ishtiroki imkoniyatini ham o'z ichiga oladi.

O'zbekiston Respublikasining "Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida"gi Qonunining 3-moddasida nodavlat notijorat tashkilotlari (NNT) tushunchasi belgilangan bo'lib, ularga davlat ro'yxatidan o'tgan fuqarolik tashkilotlari, kasaba uyushmalari, jamoatchilik fondlari va boshqalar kiritilgan.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Yuqoridagi tahlil asosida quyidagi ilmiy xulosalarga kelish mumkin:

Birinchi xulosa: O'zbekiston Respublikasi fuqarolik jamiyati institutlarining qonun ijodkorligidagi ishtirokini normativ jihatdan mustahkamlash yo'lida muhim qadamlar tashlagan. Biroq amaldagi qonunchilik normalarining ko'lami va sifati amaliy tatbiq etish darajasidan sezilarli darajada oldinda. Bu «normativ-amaliy tafovut» deb ataladigan holat qonunchilik samaradorligini pasaytirmoqda.

Ikkinchi xulosa: Ishtirok shakllari tizimli emas — jamoatchilik muhokamasi, ekspertiza, eshituvlar va elektron platformalar bir-biriga integratsiyalashtirilmagan holda alohida-alohida ishlaydi. Yaxlit «ishtirok arxitekturasi»ni yaratish zarur.

Ushbu xulosalar asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

Tavsiya 1. "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi Qonuniga o'zgartishlar kiritib, jamoatchilik muhokamasi natijalari bo'yicha majburiy rasmiy hisobot tuzish va uni ommaga e'lon qilish tartibini belgilash. Hisobotda har bir taklif ko'rib chiqildi, qabul qilindi yoki rad etildi degan aniq javob bo'lishi shart.

Tavsiya 2. NNTlarning qonunchilik ekspertizasi o'tkazishi uchun davlat granti mexanizmini joriy etish. Buning uchun Adliya vazirligi qoshida maxsus fond tashkil etilishi va yillik byudjetdan maqsadli ajratma nazarda tutilishi maqsadga muvofiq.

Yuqoridagi tavsiyalar kompleks tarzda amalga oshirilganda O'zbekistonda qonun ijodkorligi jarayonining legitimligi, sifati va ijtimoiy maqbulligi sezilarli darajada oshishi hamda fuqarolik jamiyatining haqiqiy huquqiy sub'ektga aylanishi uchun zarur institutsional zamin shakllanadi.

FOYDALANILGAN NORMATIV-HUQUQIY MANBALAR VA ADABIYOTLAR

Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (2023 yil 30 aprel yangi tahriri). — Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi Qonuni, 2023 yil 15 sentyabr, OR-858-son.

3. O'zbekiston Respublikasining "Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi Qonuni, 2018 yil 12 aprel, OR-474-son.

4. O'zbekiston Respublikasining "Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida"gi Qonuni, 1999 yil 14 aprel, 258-II-son (2018 yil yangi tahriri).

5. O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolarning murojaatlari to'g'risida"gi Qonuni, 2017 yil 3 dekabr, OR-439-son.

6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlikni yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni, 2021 yil 4 may.

Ilmiy adabiyotlar va xorijiy manbalar:

7. Held D. Models of Democracy. — 3rd ed. — Cambridge: Polity Press, 2006. — 338 p.

8. Habermas J. Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. — Cambridge: MIT Press, 1996. — 631 p.

9. OECD. Better Regulation Practices across the European Union. — Paris: OECD Publishing, 2019.

10. Xabrieva T.Ya., Chernogor N.N. Pravo v usloviyax tsifrovoy realnosti // Jurnal rossiyского prava. — 2018. — № 1. — S. 85–102.

11. Nordhagen E., Rommetvedt H. Open Government and Public Participation in Norwegian Legislative Processes // Scandinavian Political Studies. — 2021. — Vol. 44 (2). — P. 157–179.